

mamur : sicut & ipse Salvator appellatus est à Judæis seductor quæ omnia æqualiter ferimus, ne extollant nos laudantes, nec deiciant detrahentes : quia necesse est utramque partem aliquando mentiri. Unde ad conscientiam redeuntes, non debemus aliis magis fidem accommodare, quam nobis.

Sicut qui ignoti, & cogniti. Ignoti perfidis & ingratis, & cogniti, à fidelibus & justis.

Quasi morientes, & ecce vivimus. Hoc est, usque ad mortem pervenientes : sicut quando lapidatus est, & mortuus æstimatus, surgens docebat in Lystris.

Ut castigati, & non mortificati. Castigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me.

Quasi tristes, semper autem gaudentes. Tristes severitate vultus : corde verò etiam in tribulatione gaudentes.

Sicut egentes, multos autem locupletantes. In hoc ipso quo nobis egemus, aliis abundamus : dum per nos cleemolynæ fiunt : sive terrenis egentes, alios bonis cælestibus facinus locupletes. Simul attendendum, quomodo omnia quasi pati se dicit, non tamen pati : ut ostendat ista esse quasi imagines passionum, ad comparationem præmii sempiterni.

Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Sicut ait Salomon, ejus qui fidelis est, est totus mundus divitiarum. Nam excepto quod omnia nostra Dei sunt : nemo plus habet, quam qui nullius indiget : Ille verò nihil eger, qui præter necessaria nihil requirit. De separatione fidelium ab infidelibus : & quod omnes sancti templum sint Dei.

Os nostrum patet ad vos, & Corinthii, cor nostrum dilatatum est. Ita sumus vestro profectu provocati, ut tacere penitus non possumus. Profectus enim discipuli, aperit os magistris. Et cor dilatatur atque amplificat : id est, facit sensibus abundare. Sicut de Salomone scriptum est : Quia dedit illi Deus latitudinem cordis, sicut arenam maris.

Os nostrum patet ad vos, & Corinthii, cor nostrum dilatatum est. Ita sumus vestro profectu provocati, ut tacere penitus non possumus. Profectus enim discipuli, aperit os magistris. Et cor dilatatur atque amplificat : id est, facit sensibus abundare. Sicut de Salomone scriptum est : Quia dedit illi Deus latitudinem cordis, sicut arenam maris.

Non angustiastimini in nobis : angustiastimini autem in visceribus vestris. Non ex nobis sermonis angustia : sed quia validiorem vos non potestis audire doctrinam, ideo ex vobis causa procedit angustia.

Eandem autem habentes remunerationem. Si eundem sustineritis laborem. Aut certe si tantum, quantum dicere possumus capiat.

Tanquam filiis dico, dilatamini & vos. Quasi filii meo exemplo dilatamini, ut majora recipiatis. Sive sacerdotes in doctrina exemplo suo præcipit dilatari.

Nolite jugum ducere cum infidelibus. Nolite illis conjugari, vel æquari : quia jugum simul non trahunt, nisi pares : id est, nolite pseudoapostolis sociari, vel his qui in idolo recumbent.

Qua enim participatio justitiae cum iniquitate : aut que societas luci ad tenebras ? Nulla, sicut nec cum tenebris luci. Simul ostendit neminem posse esse justum & injustum : valde contraria exempla proponens.

Qua autem conventio Christi ad Belial ? Aut que pars fidelis cum infideli ? Penitus illi non potest convenire. In Belial autem diabolum, sive Antichristum in vocabulo idoli nominavit.

Qui autem consensus templo Dei cum idolis ? Vos enim estis templum Dei vivi. Idola ipsos homines dicit, qui idola colunt : quia templa sunt dæmonum, sicut justum templum Dei sunt.

Sicut dicit Deus : Quoniam inhabitabo in illis. Cum ubique sit Deus, tamen in illis proprie habitare se dicit : qui ejus gratia perfruuntur, & qui mundum ei præparant sui cordis hospitium.

Et inambulabo inter eos. Omnes eorum sensus obtinebo, vel percurram.

Et ero illorum Deus. Deus enim natura omnium est, voluntate paucorum : non enim est Deus mortuorum, sed vivorum.

Et ipsi erunt mihi populus. Qui voluntate servi sunt, non natura tantum.

Propter quod exite de medio eorum : & separamini, dicit Dominus. Actu, vel conversatione, vel familiaritate : non loco.

Et immundum ne tetigeritis. Omnis qui peccat, immundus est : immundus enim apud Deum omnis iniquus.

Et ego recipiam vos. Si vos illi ejecerint.

Et ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filius. Si vos parentes abdicaverint infideles, me patrem habebitis sempiternum.

Dicit Dominus omnipotens. Addidit, omnipotens, ac cui impossibile videretur.

Caput VII.

HAS ergo habentes promissiones, charissimi. Tantas & tales promissiones habentibus, quanto studio mundanda est domus talem hospitem receptura ? & Dei filii, quomodo debent patrem in omnibus justitiæ operibus imitari ?

Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus. Inquinamentum carnis est, quod per carnem admittitur. Spiritus verò, quod sola cogitatione peccatur.

Perficietes sanctificationem. Tunc erit perfecta sanctificatio, si utraque munda fuerint.

In timore Dei. Non in laude hominum, vel timore. *Capite nos.* Neminem laesimus. Accipite quod dicimus, sive quod vivimus, ut exemplum nostrum teneatis.

Neminem corrupimus. Mala doctrina. *Neminem circumvenimus.* Ut ejus aliquid tolleremus.

Non ad condemnationem vestram dico. Prædiximus enim quod in cordibus nostris estis ad commoriendum, & ad convivendum. Non me excusando, vos tales expono : non enim possum de vobis hoc sentire quos diligo, ut superius commemoravi.

Multa mihi fiducia est apud vos. Multam mihi fiduciam dedistis loquendi : quia in omnibus obedistis, sive quia multum me à vobis diligere non ignoro.

Multa mihi gloria pro vobis. Apud alias Ecclesias, de vestra emendatione mihi applaudo.

Repletus sum consolatione. Post multam tristitiam. Sive, sermo mihi suppeditat consolationem, vestro provocatus exemplo & profectu.

Superabundo gaudio, in omni tribulatione vestra. In omni tribulatione vestra tantum gaudeo, ut obliviscar omnium pressurarum.

Nam & cum venissemus in Macedoniam : nullam requiem habuit caro nostra. Ostendere illis vult quantam pressuram magnitudo gaudii superavit.

Sed omnem tribulationem passi sumus. Nullum genus tribulationis experti non sumus.

Foris pugna : intus timores. Pugna contra infideles, & timor de fratribus falsis : sive, timebamus ne scandalizarentur infirmi.

Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus. Hoc est humiliatos passionibus & afflictis.

In adventu Titi. Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione. Non solum quia desideratus adventus, sed etiam quia illa nunciavit : propter quæ ejus maxime expectabamus adventum.

In qua consolatus est in vobis. Post luctum quem pro vobis nobiscum habebat.

Referens nobis desiderium vestrum, vestrum solum. Pro nostra contristatione, & quorundam peccatis.

Vestram emulationem pro me. Quia vice mea æmulationis estis Dei æmulatione peccantes. Sive triplex est æmulationis : aut imitationis, aut invidia, aut de qua agitur in presenti.

Ita ut magis gauderem. Quia non modo correxistis vos, sed etiam amplius profecistis.

Quoniam & si contristavi vos in Epistola, non me penitet. Et si peniteret videns quod Epistola illa, & si ad horam vos contristavit, nunc gaudeo : non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad penitentiam. Et si me penitisset, eo quod vos durius corripuerim : tamen vester facit profectus, ut non me peniteat : quasi si dicat medicus, etiam si doluisset mihi tam ardenti me usum esse cauterio : sed nunc gaudeo, non quia doluisset, sed quia dolor ille vobis profuit ad salutem.

Contristati enim estis secundum Deum. Non secundum sæculum.

Ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Aut nostra negligentia. Aut ut venientes aliquem vestrum damnarem.

Qua enim secundum Deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur. Est enim penitentia diabolica, ad-

versa

versa salutem : si quis de bono opere peniteat, stabilem operatur, stabilem salutem, sive permanentem penitentiam. De propiciati enim peccatorum, non debemus esse sine metu.

Sæculi autem tristitia mortem operatur. Sæculi tristitia est : aut de amissis rebus propriis, aut de alienis non invasis dolere, vel de alterius felicitate torqueri. Secundum Deum verò tristitia est : sive sua, sive aliena lugere commissa.

Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem ? Hoc ipsum quod modo factum est, potest vos docere, quid sit inter utramque tristitiam.

Sed defensionem. Quidam habent, sed excusationem : in Græco autem ἀμύνω : id est, satisfactionem præcepti scilicet dicit. Quidam dicunt, hoc loco, sed præpositionem in Latino esse superfluum. Apud Græcos verò consequentiam structuræ esse sermonis.

Sed indignationem. Contra peccantes, non negligentiam.

Sed timorem. Timorem Domini, non securitatem.

Sed desiderium. Non fastidium, sed desiderium nostrum.

Sed emulationem. Contra peccantes : ne ultra peccarent, non remissionem.

Sed vindictam. Non veniam nocivam, sed vindictam salutarem.

In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Probatis vos immunes à culpa : contaminatus enim auctoritatem non habet vindicandi.

Igitur & si scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est. Non propter eum qui patri fecit injuriam tantum, nec propter ipsum solummodo patrem scripsi. Potest & ita dici : Non propter eum qui excommunicavit : neque propter eum qui ejectus est, scripsi : neque enim per me hæc sola emendata, vel correpta est causa.

Sed ad manifestandam sollicitudinem nostram quam habemus pro vobis coram Deo. Ne putetis nos aliquid posse latere, dum pro vobis sumus nimia cura solliciti.

Idco quoque consolati sumus. Quia vos castos probatis esse in negotio.

In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi : quia relictus est spiritus ejus ab omnibus vobis. In hoc autem amplius gratulati sumus : quod ita à vobis Titi spiritus est relictus, ut nunquam de ejus mente possitis recedere. Profectus quippe discipulorum, spiritualia gaudia sunt magistrorum.

Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum. Quasi peritus medicus agit : qui vulnus jam propè sanatum, blandis unctionibus fovet, ut facilius cauterii ictura sanetur.

Non confusus sum : sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus. Confusionem non habet gloria de profectu.

Ita & gloriatio nostra qua fuit ad Titum, veritas facta est. De rebus justis, non vanitatis, sed veritatis est gloriatio.

Et viscera ejus abundantius in vobis sunt : reminiscens omnium vestrum obedientiam. Omnia vos affectuum ejus membra desiderant : ut oculi præsentiam, aures sermonem, os colloquium expectet.

Quomodo cum timore & tremore excepistis illum. Obedientiam fidelem describit : qui enim ex charitate obedit, timet contristare quem diligit.

Gaudeo quod in omnibus confido in vobis. Fecistis me gaudere : quia de obedientia vestra nunquam potui hesitare, & de ministerio in sanctos.

Caput VIII.

NOTA M autem facimus vobis fratres gratiam Dei, que data est in Ecclesiis Macedoniam. Causam inchoat de collectis, & exemplo Ecclesiarum illarum, eos ad penitentiam & eleemolynam provocat, ut non putarent sibi grave, quod pauperiores videant jam fecisse.

Et quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit. Tunc maxime gaudent, quando fuerint tribulati, scientes Apostolos contumeliam in consilio passos pro nomine Christi, publica læticia fuisse gavilos.

Et altissima paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis.

Tom. V.

citatis eorum. Multum quidem in terrena facultate sunt pauperes : sed in magna simplicitate sunt divites : plus cupientes dare quam habent : ac propterea Deus animum magis probat, quam quod dextera porrigit : qui enim quantum potest facit, totum fecit : similiter dives & pauper, quamvis dives amplius dare videatur.

Quia secundum virtutem testimonium illis reddo : & supra virtutem voluntarii fuerunt. Verbis præpositis hoc dicit. Testimonium illis reddo, quod secundum vires facientes, supra virtutem voluntarii fuerunt.

Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & communicationem ministerii quod fit in sanctos. Multum suadentes nos, rogaverunt, ut graterantur quæ offerebant susciperemus in ministerio sanctorum.

Et non sicut speravimus : sed semetipsos dederunt primum Domino : deinde nobis. Amplius quam sperabamus fecerunt, non contenti sua dare, sed seipsum primo Domino tradiderunt, deinde nobis, hoc est, Deus videt voluntatem eorum, nos effectum.

Per voluntatem Dei. Non ut nobis placerent sine Domini voluntate.

Ita ut rogavimus Titum : ut quemadmodum cepit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam. Illorum devotione accensi sumus mittere eum ad vos : ut doctrina & dispositione sua, etiam hoc in vobis perficiat, ne quid minus ceteris habeatis. De collaudatione Corinthiorum & equalitate, prout quisque habuit, & de ministerio quod fit in sanctos agit.

Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia : & in omni sollicitudine, insuper & charitate vestra in nos. Nota cum fide scientiam esse laudabilem.

Ut & in hac gratia abundetis. Ne cum in aliis vincatis, in hoc ab aliis superemini.

Non quasi imperans dico : sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestra charitatis ingenium bonum comprobans. Non impero nec exigo, sed consilium do : ut sicut in multis formam alii præbetis, ita & in isto opere faciatis. Est enim vobis sic ingenta pietas, ut ab aliis eam discere minime egeatis.

Sciitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi : quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives : ut illius inopia vos divites essetis : & consilium in hoc do. Hoc enim vobis utile est. Non ignoratis Dei Filium propter vos pauperem factum, qui universorum erat conditor & Dominus : ut ejus exemplo bonis cælestibus ditaremini. Si ergo ille propter vos temporalia universa contempsit, quanto magis vos dare debetis parva, non vestra, imò sua ei reddere : Ipsi enim datur, quicquid ejus causa porrigitur. Simul & contra Fortium facit, quod priusquam pauper feret Christus, dives erat : quia habitabat in patre.

Qui non solum facere : sed & velle cupisistis ab anno priore. Ostendit quosdam posse facere non volentes : cum aut importunitas petentis, aut auctoritas præcipientis exigeret.

Nunc verò & factio perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis : ita sit & perficiendi, ex eo quod habetis. Quod voluntarie incepistis, implete. Omnis enim boni operis finis est expetendus. Quia sicut factum inviti, acceptum non est : ita voluntas instructiva est, habentibus eam sine facto.

Si enim voluntas prompta est : secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. Ne putetis me aliquem supra vires cogere, aut tantum in hac causa à paupere quantum à divite expetere. Omnes æqualiter dabunt, si unusquisque tantum dederit, quantum potest, non secundum quod non habet. Hoc & Tobias dicebat ad filium : Prout habueris filii, fac eleemolynam.

Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio : sed ex equalitate in presenti tempore. Non dico ut vobis nihil ferretis, sed quod quidem utrique sufficiat.

Vestra abundantia, illorum inopiam suppleat, ut illorum abundantia vestre inopia sit supplementum : ut fiat equalitas : sicut scriptum est. Date illis carnalia, ut & illi vacantes, possint vobis reddere spiritualia. Isti enim duo gradus, sine alterutro esse non possunt : jam enim ille perfectus non erit carnalibus cogitando, quamvis misericors, cum non habet cui dare, vel quomodo dare doceatur.

Qui multum habuit, non abundavit : & qui modicum, T t t